

Tanulmányok Luther irataiból.

III.

„*A német nemzet keresztyén nemességéhez.*“

Az első keresztyének közéletéről sem mondhatjuk, hogy az minden tekintetben ideális magaslaton állott. Bármekkora nemesítő és megszentelő erő van a Krisztus evangéliumában, mégsem tudta az embert egy csapásra a bűn rabságából s az önzés bilincseiből megszabadítani. Az evangélium több példát említ annak igazolására, hogy az őskeresztyénység gyülekezeteiben voltak olyanok, a kik csak színlelték a keresztyénységet, a kik külsőleg vallották igazságait, de az életben nem követték parancsolatait. Bármilyen szigorú volt a Jézus vallásának erkölcs-tana, bármilyen határozottan igyekeztek az apostolok és a gyülekezetek többi vezérei az erkölcsi elveket az életben is megvalósítani: mégis voltak egyesek, a kik azokról megfélemedkezve, ellenkezőt cselekedtek.

Azonban, ha mindenben nem is állhatott eszményi magaslaton az első keresztyének közlete: egy tekintetben példát vehetett volna attól a későbbi keresztyénység. Az első keresztyének ugyanis *testvéri közösségben* éltek. A szeretet volt a kapocs, mely őket egy családba fűzte. Ott nem voltak parancsolók és engedelmeskedők. Kezdetben az egyetemes papság elve érvényesült a gyülekezetekben. Az apostolok bizonyos tiszteletben állottak. De ők ezt nem követelték, hanem hűségük és buzgóságuk által kiérdemelték. Tanítottak, feddettek, dorgáltak, vezettek és irányítottak; de isteni jogra, öröklött tekintélyre nem hivatkoztak. Az apostolokon kívül voltak az egyes gyülekezetekben előljárók: presbyterek, episcopusok és diakonusok. De a különböző néven nevezett hivatal nem jelent külön rendet is. Nincsen egyik a másiknak alárendelve. Sőt a munkaköre sincsen

határozottan megjelölve. Olyan rangfokozatnak, a minő később kifejlődött az egyházi hivatalok között, nyoma sincs az őskereszténység gyülekezeteiben.

Maga a gyülekezet és az előljárók között sincsen semmi megkülönböztető határvonal. Az előljáró elsősége csak tiszteletbeli elsőség, melyet maga a gyülekezet ruházott reá. Vannak ugyan esetek, a mikor a körülmények kényszerítő hatása alatt az apostolok neveztek ki előljárókat; de rendszeren a választásnál az egész gyülekezet közreműködött. Még a tanítói munka sem volt kizárólag egyik vagy másik hivatallal összekötve. Szükség esetén úgy a tanítást, mint a keresztelést és urvacsozosztást végezte a gyülekezet arra hivatott bármely tagja.

Mihelyt azonban a vallás-erkölcsi érdek mellett előtérbe nyomult az egyház *egységi* érdeke: azonnal oda lett a gyülekezetek szabadsága s megszűnt a hivatalok egyenlősége. Az egyház amaz ellenségeit, melyek a saját keblében keletkeztek, csak úgy győzhette le s egységét csak úgy biztosíthatta, ha jól szervezett alkotmánya van. E kiváncsolom mellett minden más érdek eltörpült. Az egyház kész volt az episcoposoknak vagy püspököknek minden jogot megadni, hogy ez által a saját bomlásának útját állja. A gnostikusok és a montanisták ellen folytatott küzdelem nagyban emelte a püspökök hatalmát s szaporította jogait. Állásuk szilárdítása céljából isteni jogokra hivatkoztak s az apostolokkal való kapcsolatukat kimutatni igyekeztek. Sőt bizonyos rangfokozat lett megállapítva a püspökök, presbyterek és diakonusok között s ezzel a hierarchia alapvonalai letétettek.

De még más tekintetben is igen fontos az egyházi hivataloknak ilyen átalakulása. Ha az egyházi hivatalok isteni jogon alapulnak: akkor a gyülekezeteknek a szó valódi értelmében vett autonómiája nem lehet. Ha az egyházi hivatalokat betöltő egyének Isten különös kegyelmének a részesei s a szent lélek közvetítői: ebből szinte önként előállott az a különbség, a mi az egyházi és világi elem közé áthidalhatatlan választó falat emelt. Ez a megkülönböztetés elég korán előállott az egyházban s a klerikus és laikus elnevezésben jutott kifejezésre.

A klerikus és laikus szó értelme mutatja azt a függési viszonyt, mely az első hatszáz évben az egyház két rendje között kifejlődött. A mint növekedett a hierarchia s a klerus befolyása, olyan arányban veszett el a laikusok szabadsága és

függetlensége. A klerikusok lettek a laikusok abszolút törvényhozói a hit dolgaiban. Ők lettek az egyéni üdv közvetítői s különösen a bűnbocsánattal kapcsolatosan kifejlődött egyházi gyakorlat folytán a laikusok föltétlen urai. Nemcsak vallási és egyházi, hanem világi dolgokban is akkora befolyást szerzett magának a klérus, hogy ez által a szó valódi értelmében lelánczolta a laikus osztályt. „Mindezek által — mondja Baur — megszilárdult az aristokratikus válaszfal a klerikusok és laikusok között. A laikusok mélyen a klerikusok alatt állottak s a klerikusok felsőségüket némely dolgok által, melyekkel magukat a laikusok felett kitüntették s tiszteltebbekké tenni törekedtek, külsőleg is láthatóvá tették.“¹

A klerikusok és laikusok között ez elválasztó határvonal meghúzása után következett a még végzetesebb lépés, t. i. a papoknak a világiak fölötti uralkodása. A klerusnak ez uralomvágya kielégítésében segítségére volt a társadalmi, polgári és egyházi szabályok ama sokasága, melyek kánoni tekintélyre emelkedve, mintegy hálózattal vonták be az egyéni élet útjait. Így lassanként a klerus, melynek hivatása a szellemi és erkölcsi vezetés lett volna, több meg több világi hatalmat szerzett magának s a világiakat névleg is, tényleg is adófizető alattvalóivá tette.²

A papi hatalomnak és befolyásnak ez elfajulása úgy a klerikusokra, mint a laikusokra nézve megtermette a maga keserű gyümölcseit. A klerus föltétlen hatalma és tekintélye tudatában a keresztényi erkölcs legelemibb parancsolatairól is megfélekedett. Nem vallásos élet és erkölcsi nagyság által igyekezett ékeskedni, hanem a külső tekintély és hatalom minden eszközét elővette a lelkek leigázására. Az erkölcsi fogalmak mesterségesen megzavartattak s azoknak megtévesztő tömkelegében szabadon burjánzottak föl az égbekiáltó bűnök sokféle nemei.

De a papuralom nemcsak a klerikusokra, hanem a laikusokra is szomorú következményekkel járt. Az absolutismus szüli a rabszolgaságot. A rabszolgasággal pedig együtt jár a zsibbasztó közöny, a tétlen nemtörődömség, szóval a lelki halál. Ebbe a

¹ A ker. egyház a IV., V., VI. századokban. 209. l.

² Baur: A középkori ker. egyház. 81. l.

szomorú és sajnálatra méltó helyzetbe jutott a laikus osztály a papság absolutismusának a nyomása alatt. Mit törődött a saját lelke üdvével? Ez a papság kezében van letéve. Ő csak rabszolga módjára teljesíti mindazt, mit az üdvösség bérlői parancsolnak. Mit törődött a vallás és egyház ügyeivel? Ez is a papok dolga. Ők az isteni titkok sáfárai. A vallás és egyház arra való, hogy nekik dús jövedelmet hajtson. Az erkölestelenség pedig mint harapó tűz úgy terjedt el a klerusról az egész társadalomra. A kereszténység erkölesi elvei eredetiségükből ki voltak forgatva. A kovász elveszítette erjesztő hatását a közöny dermedt hidegében. Csupán egy-egy máglyának fölcsapó lángja tett bizonyosságot a keresztényi szellem életéről. De az egyház mindig a máglya tüzeiben hamvasztotta el az evangéliumot, a mi egyedül lett volna hivatva újjá szülni a világot.

Ebben a súlyos helyzetben találta Luther az egyházat. Először megkísérelte a papságot fölrázni zsibbasztó álmából. Ezért irt a római pápaságról. Azonban átlátta, hogy ez hiában való kísérlet. A papság fejével együtt sokkal inkább ragaszkodik a bitorolt hatalomhoz, mint hogy arról le tudna mondani. Ezzel tehát hiában kísérletezik. Elvakult a saját hatalmának fényétől. Azért Luther más térre viszi a reformatió ügyét. A világi elemet akarja megmozdítani. Azt az elemet, a melynek eddig semmi joga nem volt az egyházban. A rabszolgaság kínos keresztje alatt roskadozó laikusokat óhajtja öntudatra ébreszteni. Azért első sorban a saját nemzete fiaihoz fordul. Hátha itt inkább megértik. A saját hazájában tűzi ki a lelki szabadság lobogóját. Ilyen czélből és körülmények között írta „A német nemzet keresztényen nemességéhez, a kereszténység állapotának megjavítása ügyében“¹ című művet, melyet 1520 augustus közepén bocsátott nyilvánosságra.

Ez a mű első azok között, melyeket Luther nagy reformatori iratai ezimen szoktunk emlegetni. A mint Hase mondja: „a Rómától való elszakadás és a német nemzet szabadságharczának proclamatiója“. Egyben újabb bizonyítéka Luther széles látkörének, rettenthetetlen bátorságának és törhetetlen bizalmának. Egy ilyen mű nem is jelenhetett meg hatástalanul. Mint „harezi riadó“, úgy hatott — írja Masznyik előszavában.

¹ Dr. Luther Márton művei II. k. 23. s köv. 1.

4000 példányban jelent meg s azt is hamarosan szétkapdosták. Azóta több kiadást ért. Ismerkedjünk meg azért e nagyfontosságú irat tartalmával.

Luther lelki szemei előtt egy zsinatnak az összehívása lebegett. Egy olyan zsinatnak, a mely menten minden pápai és papi tekintélytől, tisztán a tagok lelkiismeretére építhetné határozatait. Miután a pápától már amúgy sem remélhetett semmit, egy ilyen zsinattól várta az egyház-reformáló intézményeket. De azt is jól tudta, hogy egy ilyen zsinatnak az útjában óriási nehézségek állanak. Ott van egyfelől a százévek óta bitorolt jog a pápa és papság kezében. A léleknek minden szabadabb megnyilatkozásával szemben e jogra hivatkozott, mint a mely egyenesen Istentől ered. Ott van másfelől a sokaságnak félrevezetett s a régi hagyományban megrögzött lelkiismerete. Jól tudta, hogy e két nehéz akadálylyal szemben elszánt harcra kell vivnia. Meg is harcolta derekasan. A harc után Róma a maga meztelenségében maradt a csatatéren.

Hármas bástyafal veszi körül — úgymond Luther — Rómát, a mely miatt a világ nem láthatja visszaéléseit s ebből következett az egész kereszténység romlottsága. Ezért egy kürtöt kér Istentől, melynek hangjára Jeriko falai, a melyek különben szalmából és papirból vannak, leomoljanak. Melyek ezek a falak? *Első* az, hogy a papi hatalom a világi fölött áll. *Második*, hogy az írást csak a pápa magyarázhatja. *Harmadik*, hogy zsinatot csak a pápa hívhat össze.

A mi az *első* falat illeti, az merő kohlomány. Ilyent a szentírás nem tanít. Ellenkezőleg, azt tanítja, hogy a keresztények között nincsen semmi különbség. Mi a kereszttség által mindnyájan papokká lettünk. Ezért mondja I. Péter 2. r., 9. v.-ben „Ti királyi papság s szent nép vagytok.“ Így hát minden keresztény tagja a papi rendnek. Csupán hivatalunk által különbözünk egymástól, úgy, a mint egy test minden tagjának meg van a maga munkaköre. Egy a hitünk, egy a kereszttségünk s így mindnyájan egyenlő keresztények vagyunk. A püspök felszentelése által nem nyer semmi különösebb hatalmat. Csupán kezeli azt, a mit a többi keresztények rábízta. Az is merő visszaélés, hogy a püspök-választás jogát kivették a hívek kezéből. Holott ez ősi joga volt a népeknek. Választó és választható volt mindenki. Ennél fogva a papi állás „egyszerű hivatal“.

A papok is ugyanazon törvény, ugyanazon világi felsőség alatt állanak, mint a többi keresztények. A világi felsőségnek nem csak joga, de kötelessége nekik is azzal a mértékkal mérni, mint másoknak. A világi hatóságot e hatalma gyakorlásában senki és semmi meg nem akadályozhatja. El kell hát törölni mindenféle kiváltságos helyzetet, mert az ellenkezik az evangélium tanításával. Azért, ha az úgynevezett papi-rend hivatalával visszaél, a többi keresztények kötelessége ezért felelősségre vonni, ha a bűnrészesség gyanúját magukra nem akarják venni. Ilyen érveléssel dönti le Luther az első bátyafalat, melylyel Róma magát körülvette, hogy visszaéléseit szabadon üzhesse. A reformator érvelése pedig az igazság, szeretet és testvériség evangéliumán alapszik.

A *második* fal az, hogy az írást csak a pápa magyarázhatja. Ez az elsónél is hitványabb anyagból van rakva. Ennek takarója alatt jöhetett létre a sok természet- és keresztényellenes tan az egyházban. Mit tanít a biblia az írásmagyarázatot illetőleg. Pál apostol mondja, hogy ha valaki valamely újabb kijelentésben részesülne a hallgatók közül, a beszélő azonnal hallgasson el s adjon helyet neki. I. Kor. 14. r. 30. v. Az apostol eme szavai azt jelentik, hogy a gyülekezet minden tagjának joga van az ige hirdetésére és magyarázatára. Jézus is a prófétákkal együtt hirdeti, hogy minden kereszténynek Istentől tanítottanak kell lenni. Ján. 6. r. 45. v. Ebből is következik, hogy minden embernek joga van az igazságot keresni s a kijelentés szavára hallgatni. Sőt inkább kell egy közönséges embernek hinnünk, ki az írás alapján áll, mint a papnak vagy akár a pápának, ha a kijelentéssel ellenkezőt tanít. Minden keresztény „lelki ember“. A lelki ember pedig mindeneket megítél. II. Kor. 4. r. 13. v. Hogy ne tudnák hát egyen-egyen megkülönböztetni az igaz hitet a hamistól. Mi szabadságra vagyunk hivatva s a szabadságunkkal élnünk kell. Ennek a szabadságnak a birtokában kötelességünk még a pápát is figyelmeztetni tévelygéseire. „Ha egykor az Isten — írja Luther — egy szamarat szólaltatott meg a próféta ellenében, miért ne szólaltathatna meg most egy kegyes embert a pápa ellenében.“¹

A lelkiismeret szabadságának érdekében írott igaz fejtege-

¹ I. m. 35. l.

tések ezek, melyek az egyént, az embert arra a magaslatra helyezik, melyet tehetségeinél fogva méltán megérdemel. Ezek a reformatori igék, ma is sok elhomályosított lelket megvilágosíthatnának és sok, emberségéből kivetköztetett keresztényt felemelhetnének. De a súlyos börtönök elzárt ajtóin nehezen hatol be a nap sugara.

A *harmadik* bástyafal — t. i. hogy csak a pápa hívhat zsinatot össze — már a két elsővel leomlott. Mert ha a pápa vét az irás ellen — folytatja Luther — kötelességünk őt megbüntetni. Ilyen értelemben tanít a Jézus is: „Ha a te atyádfia vétkezik ellened, eredj és mond meg neki csupán négy szem között; ha nem hallgat reád, úgy végy magadhoz még egy, vagy két embert; ha ezekre sem hallgat, úgy mond meg a gyülekezetnek; ha a gyülekezetre sem hallgat, olybá vedd, mint pogányt“. Máté 18. r. 15. v. Ha minden kereszténnyel szemben ilyen értelemben kell eljárunk, mennyivel inkább a kereszténység egy olyan tagjával, a ki kormányzásra van hivatva s a kinek rossz példája nemcsak nagyobb botrányt okoz, de megrontja az egész gyülekezetet. Ilyen esetben a gyülekezet minden egyes tagjának védekeznie kell a veszedelem ellen, csak a pápa hívhatná össze a zsinatot, mely tiltakozhatnék ez elfajulás ellen? Hol van ez megírva? Az egyházi törvények a szentirással szemben semmi bizonyító erővel nem bírnak. Hát az apostoli zsinatot is nem az apostolok és vének együttesen hívták össze? És a niceai zsinatot is nem Konstantin hívta össze? Ezért a jelen körülmények között a szabad zsinat összehívására legilletékesebb a világi felsőség. „Avagy — mondja Luther — nem természetellenes eljárás volna-e, hogy ha tűz ütven ki a városban, mindenki tétlen maradna s hagyná, hogy csak égjen, a mi éghet, csupán azért, mert nem rendelkezik a polgármester hatalmával, vagy mert a tűz talán éppen a polgármester házánál gyuladt ki?“¹ Az egyházban egyetlen hatalom van: „A javítás hatalma“. A ki ennek útjában áll, az szórjon bár átkot; de az átok az ő fejére száll.

Ezzel a józan és erőteljes érveléssel igyekszik Luther végét vetni ama „hamis és hazug ijesztgetésnek, melylyel a rómaiak rég időtől fogva a lelkiismeretet erőtlené és tompává

¹ I. m. 36. l.

tették“. És a míg a fentiekben a lelki szemei előtt lebegett zsinat összehívása elől a nagy akadályokat biztos kézzel elhárítja: addig a következőkben lelke egész keserűségével azokat az okokat sorolja elő, melyek azt a zsinatot föltétlenül sürgössé és szükségessé teszik.

Az első ok a pápa szertelen fényüzése. Az, a ki a Krisztus helyettesének és Péter apostol utódjának vallja magát — azt mondja Luther — úgy él, hogy egy császár vagy király szégyelheti magát mellette. Nem a fényezés és nagyzolásban kel-lene kitűnnie, hanem az alázatosságban, a tudományban és a szent életben. Jézus azt mondta: „Az én országom nem e világból való“. Ján. 18. r. 36. v. Hát az ő helytartója miért akar a világ ura lenni? Hisz a helytartó nagyobb nem lehet, mint az Ura. A ki így él, az nem a Krisztus helytartója, hanem maga az Antikrisztus.

A második oka a szabad zsinat sürgős összehívásának a biborosok nagy hada, mely a keresztényeket anyagilag teszi tönkre. Pedig Luther szerint: „Ha egy biboros se volna a világon, az egyház még akkor se menne tönkre, mert azok úgy sem tesznek semmit, a miből a kereszténységnek haszna volna, ők csak marakodnak és nyerekednek a püspökségeken, főpapokon; azt pedig bizony megteheti akármely rabló is“.¹

A harmadik ok a pápa szertelen udvartartása.

Mindezek természetesen sok pénzt kívánnak, a minek a különböző keresztény országokból kell kitelnie. A pápa és környezete pedig legkevésbé sem válogat az eszközökben, ha arról van szó, hogy a szertelen fényezésben a szükséges anyagi eszközöket beszerezze. „Náluk — mondja Luther — a nyilvánvaló zsarnokság, kapzsiság, és muló pompa, több mint a jog“. Ennek az állításnak igazolása czéljából azokat a hamis czimket sorolja elő, melyeknek leple alatt a pápa Németországot zsarolja.

Az első hamis czim az úgynevezett „Annaták“, mely szerint a pápa által adományozott egyházi alapítványi helyek jövedelméből üresedés esetén, fél rész a szent széket illeti. Luther szerint az Annaták azon a czimen illették a pápát, hogy azokból tőkét gyűjtsön abból a czélből, hogy azzal a törökök

¹ I. m. 41. l.

ellen védelmezze a kereszténységet. Azonban ez a feltétel feledve lett. Az Annaták állandó adó jelleget öltöttek s mégis ha a törökök ellen kell küzdeni, akkor kiküldött emberei által gyűjtet vagy pedig búcsut hirdet. És mind ez a Krisztus neve alatt történik.

A pénzszerés második hamis módja az úgynevezett pápai hónapok czime alatt rejlik. E szerint az év páratlan hat hónapja alatt az alapítványok betöltésének a joga a pápát illeti s csak a többi hónapok alatt gyakorolhatják a püspökök e jogot. Ez úton a legzsírosabb alapítványok és méltóságok Róma kezére kerülnek.

A harmadik mód az, hogy ha valamely egyházi javadalommal bíró személy Rómában vagy oda úttartóban meghal: javadalma örökre a római szék tulajdonává lesz.

A negyedik mód az úgynevezett „pápai nép“ czime alatt rejlik, melynek titkolt czélja szintén az, hogy minden hűbért örökre Rómához csatoljon.

Az ötödik mód szerint a per tárgyát képező alapítványok szintén Róma tulajdonába mennek. Ez a legbiztosabb útja a pénzszerzésnek. Mert ha nincs per, gondoskodik Róma maga, hogy legyen s így akkor teszi kezét a javadalmakra, a mikor akarja.

Hogy végül minden püspökség betöltéséből kivegye a szentszék a maga részét: kifundálta az úgynevezett „palliumot“, t. i. egyetlen püspököt sem erősít meg a pápa hivatalában, míg drága pénzen meg nem veszi a palliumot s Róma rabszolgájává nem esküszik fel.

Eddig csak az üresedésben levő alapítványi helyekről volt szó; de a pápa a már betöltöttekre is kitejeszti atyai figyelmét. Több módja van annak is, hogy ezeket miként lehet Rómához lánczolni. Az első az, hogy az öreg, gyenge vagy akárhányszor ráfogott fogyatkozásban levő magasabb rendű hivatalnok mellé a szentszék egy coadjutort nevez ki. Ez a kinevezett coadjutor természetesen az ő embere s így az illető hivatalra nézve úgy a káptalannak, mint az adományozónak minden joga elvész. A másik az, hogy a gazdagabb jövedelmű kolostorokat a pápa fentartja magának. Az ilyen helyeken az istentisztelet megszűnik s a jövedelem Rómába megy. Ilyen visszaélés történik az incompatibiliákkal is. Vannak ugyanis egyházi javadalmak,

melyekből kettőt egy időben birni tiltva van. Az egyházjognak ezt a rendelkezését úgy játszodja ki a pápa, hogy a kettőt egymásba kebelezi, a kettőt egy javadalomnak tekinti s így megszűnik az incompatibilitás. Ezen magyarázat mellett vált lehetővé, hogy van olyan római udvaronc, a kinek „huszonkét parochiája, hét prépostága és negyvenhárom egyházi javadalma van“. Egy másik félremagyarázása az incompatibiliáknak az administratio czime alatt történik, mely szerint egy püspök adminisztrálja a másik püspökséget, a miért a czim kivételével annak minden javadalmát élvezi.

De hogy a római üzérkedésnek hű képét adja: rámutat még Luther a „pectoralis reservatio“-ra, a mely egy jelentésű a jézsuita „mentalis reservatio“-val. E szerint ha valamely alapítványi hely a rendes úton be is töltetett már, de előáll egy más valaki, a kinek több pénze vagy képzelt érdeme van: a pápának jogában áll az elsőtől elvenni s az utóbbinak oda adni. Ez eljárás mentségéül szolgál a fenti műkifejezés. Jelenti pedig azt, hogy az első adományozás csak külsőleges és színelges volt, de az illető alapítványi helyet lelkében magának tartotta fenn. Így teszi bolonddá a kereszténység feje a keresztényeket s az egyházi törvényeket kénye-keve szerint úgy magyarázza, hogy jövedelmi forrásainak a számát gyarapítsa. „A pápának ez az önkényes eljárása — írja Luther — Rómában olyan állapotokat teremtett, hogy nincs a ki azokat leírja. Napirenden van ott az adás-vevés, csere-bere, dobozódás, hazugság, csalás, rablás, lopás, fényűzés, paráznaság, gazság, Istennek mindenféle módon való meggyalázása, úgy, hogy az Antikrisztus sem uralkodhatnék gyalázatosabban“.¹

Ezekben mutat reá Luther az egyházi romlottság forrásaira. A fő mindenestől megromlott. Nem lehetnek akkor épek a tagok sem. Elismerjük, kemény beszéd az, a melylyel Luther Róma visszaéléseit ostorozza; de évszázas bajokkal, megcsontosodott visszaélésekkel nem is lehet csak úgy szőrmentére elbánni. Az operáló kést a beteg testbe mélyen bele kellett vágni. És Luther nem is kimélt most már senkit és semmit. Reppenihetetlen bátorsággal nézett szembe az ellenféllel. Egy ezél lebegett előtte: a visszaélések megszüntetése. Nem hátrált meg semmi akadály előtt, a mi útjában állott.

¹ I. m. 51. l.

A mint említettük, egy szabad és független nemzeti zsinaton gondolta az egyház javítását a legsikeresebben megkezdhetni. Sok és nagy érdekű feladat áll e zsinat előtt. És Luther előre tájékoztatja a német nemzetet a zsinat feladatairól s úgy tesz mint a jó orvos, a ki nemcsak rámutat a betegségre, hanem orvosságról is gondoskodik. Ha a pápa önmagától nem hajlandó a javulásra és javításra: akkor a nemesség és a fejedelmek kötelessége erre törvényes eszközökkel is kényszeríteni. Ez volna általában az összehívandó zsinatnak a feladata. De hogy munkáját annál inkább megkönnyebbitse, részletesebb programot is ad s nem kevesebb, mint huszonhét pontban adja elő teendőit. Kivánsága az, hogy az elősorolt visszaéléseket egyszerűen tiltsa meg a pápának a zsinat s ha nem enged, a nemesség szálljon szembe vele, „mint a kereszténység egészen közönséges megrontójával“.

Luthernek ez irata két szempontból méltó a kiváló figyelemre. Egyfelől mutatja azt a határtalan súlyedést, melybe a korlátlan hierarchia vitte éppen az egyház fejét. Mutatja az igazságot, hogy a hatalom tultengése, magukra a hatalom birtokosaira rejt a legtöbb veszélyt magában. Ebből a szempontból mint történelmi okmány bir kiváló jelentőséggel. De másfelől ez irat által az egyház laikus osztálya, ama jogaiba visszahelyezettett, a melyektől évszázakon keresztül megfosztva volt. Ebben az egyházjognak új alapja van letéve, olyan alapja, mely az evangélium szellemével megegyezik. A mint az egyházat nem csupán a hivatalos papok alkotják: úgy annak a kormányzása is minden egyes tagnak közös és elidegeníthetlen joga. Luther ez iratát úgy tekinthetjük, mint egy „magna chartát“, melylyel a laikusok elveszített szabadságuk birtokába visszahelyezettettek. Így nem pusztán történelmi okmány, hanem elsőrendű jogforrás is.

Luther itt már most nem szándékozott megállapodni. A megkezdett úton tovább akart haladni. Ezt kívánta az ügy, melynek apostolává lett. Azért így végzi az iratát: „Ezuttal legyen elég ennyi. Tudom jól, hogy magas hangot fujtam, sok lehetetlennek látszó dolgot érintettem, sok ügyet erősen támadtam. De hát mit tegyek? Kötelességem szólni. Ha tehetem, akarom is ezt megeselekedni. Jobb ha a világ, semmint ha az Isten haragja sujt le reám. Más egyébtől, mint az életemtől

úgy sem foszthatnak meg. Eddigelé sokszor ajánlottam fel a békejobbot ellenségeimnek, de úgy látom, Isten ép általuk kényszerit, hogy számat mind nagyobbra tátsam és ő nekik, mivel-hogy telhetetlenek, bő alkalmat adjak beszélni, ugatni, lármázni és írni. Csak rajta! tudok én még egy más nótát is Rómáról és hadáról. Ha viszket a fülük, hát elénekelem azt is nekik s még harsányabb hangon. Érted-e jól kedves Róma, mire gondolok én?¹

Hogy mire gondolt a reformator, azt látni fogjuk.

¹ I. m. 109. l.

VÁRI ALBERT.

Az egyházi helyzet Franciaországban.

Reville Jean, a vallástörténelem tanára a párisi egyetemen, a kinek egyházi beszédeiből is egy néhányat közöltünk e folyóiratban, a felembbi ezim alatt két cikket irt az „Inquirer“ angol unitarius hetilapba, a melyeket szintén érdekeseknek tartunk közölni a róm. katolikus és protestáns egyházi helyzetnek megismertetésére Franciaországban az állam és egyház szétválasztására vonatkozó törvény következtében.

I. A római katolikus egyház.

Másfél éve már elmúlt, hogy az állam és egyház közötti szétválasztás megtörtént. Most láthatjuk, hogy ezt a nagy reformot, a mely sokunk előtt Franciaországban sok ideig rémként tünt fel, a nép általában minden komolyabb ellenszenv nélkül elfogadta. Mindencetre van egy sereg helyi nehézség, különösen a tulajdont illetőleg, de ez is már az állam és egyházak közötti egycség helyreállítása pillanatáig jutott. Ezek a nehézségek különösen abból a tényből származnak, hogy a kath. egyház nem alkalmazkodva a törvényhez, a melyet a parlament megszavazott és így nem használta fel a módokat, a melyek a tulajdon átadására szolgáltak. De a mig a pápa kárhoztatta a törvényt és a pápának engedelmes püspökök (ámbar nagyobb részük jobbnak tartotta volna alkalmazkodni a szabályokhoz) megtagadták az istentiszteletre a törvénynek megfelelő társulatokat szervezni, úgy látszik, hogy támadásukat inkább a szétválasztás elve, mint a tény ellen irányították. Ha egy politikai reakció lett volna támadandó Franciaországban, meg vagyok győződve, hogy a római egyház nem kísérelte volna meg a konkordatum visszaállítását, de előnyösebbnek tartotta volna a jelen függetlenséget és arra törekedett volna inkább, hogy ennek érdekében enyhébb kikötéseket, vagy éppen kiváltságokat nyerjen,